

GREUCEANU DE PETRE ISPIRESCU

A fost odată ca niciodată etc. A fost un împărat și se numea împăratul Roșu. El era foarte mâhnit că, în zilele lui, niște zmei furaseră soarele și luna de pe cer.

Trămise deci oameni prin toate țările și răvașe prin orașe, ca să dea în știre tuturor că oricine se va găsi să scoată soarele și luna de la zmei, acela va lua pe fișa de nevastă și încă și jumătate din împărăția lui, iară cine va umbla și nu va izbândi nimic, acela să știe că i se va tăia capul. Mulți voinici se potricăliseră, semețindu-se cu ușurință că va scoate la capăt o asemenea însărcinare; și când la treabă, hăt în sus, hăt în jos, da din colț în colț și nu știa de unde s-o înceapă și unde s-o sfârșească, vezi că nu toate muștele fac miere. Împăratul însă se ținu de cuvânt.

Pe vremea aceea se afla un viteaz pe nume Greuceanu. Auzind și el de făgăduința împărătească, ce se gândi, ce se răzgândi, că numai își luă inima în dinți, încumetându-se pe voinicia sa, și plecă și el la împăratul, să se închine cu slujba. Pe drum se întâlni cu doi oameni pe care slujitorii împărătești îi duceau la împăratul ca să-i taie, pentru că fugiseră de la o bătălie ce o avuse împăratul acesta cu niște gadine[1].

Ei erau triști, bieții oameni, dară Greuceanu îi mângâie cu niște vorbe așa de dulci, încât le mai veni nițică inimă, că era și meșter la cuvânt Greuceanu nostru. El își puse nădejdea în întâmpinarea aceasta și își zise: «Îmi voi încerca norocul. De voi izbuti să înduplec pe împăratul a ierta pe acești oameni de la moarte, mă voi încumeta să mă însărcinez și cu cealaltă treabă; iară de nu, sănătate bună! Mă voi duce de unde am venit. Asta să fie în norocul meu; niciodată nu strică cineva să facă o încercare».

Și astfel, poftorindu-și[2] unele ca acestea, aide, aide, ajunge la curtea împărătească. Înfățișându-se la împăratul, atâtea îi povesti, așa cuvinte bune și dulci scoase și atâta meșteșug puse în vorbirea sa, încât împăratul crezu că pe nedrept ar fi să omoare pe acei oameni; mai de folos i-ar fi lui să aibă doi supuși mai mult și că mai mare va fi vaza lui în lume de s-ar arăta milostiv către popor. Nu mai putură oamenii de bucurie când, auziră că Greuceanu a măglicit[3] pe împăratul până într-atâta, încât l-a făcut să-i ierte. Mulțumiră lui Greuceanu din toată inima și îi făgăduiră că în toată viața lor se vor ruga pentru dânsul, ca să meargă din izbândă în izbândă, ceea ce și făcură. Această izbândă o luă drept semn bun, și Greuceanu, mergând a doua oară la împăratul, grăi cu cuvintele lui mieroase cele următoare:

- Mărite doamne, să trăiești întru mulți ani pe luminatul scaun al acestei împărății. Mulți voinici s-au legat către măriia ta să scoată de la zmei soarele și luna pe care le-a răpit de pe cer și știu că cu moarte au murit, fiindcă n-au putut să-și îndeplinească legămintele ce au făcut către măriia ta. Și eu, mărite doamne, cuget a mă duce întru căutarea acestor tâlhari de zmei, și mi-ar fi voia să-mi cerc și eu norocul, doar-doar va da Dumnezeu să ajungem a putea pedepsi pe acei blestemați de zmei, pentru nesocotita lor îndrăzneală. Dar fii-mi milostiv și mână de ajutor.

- Dragul meu Greucene, răspunse împăratul, nu pot să schimb nici o iotă, nici o cirtă[4] din hotărârea mea. Și aceasta nu pentru altceva, ci numai și numai pentru că voiesc să fiu drept. Poruncile mele voi să fie una pentru toată împărăția mea; la mine părtinire nu este scris.

Văzând statornica hotărâre a împăratului și dreptatea celor vorovite de dânsul, Greuceanu cuvântă cu glas voinicesc:

- Fie, mărite împărate, chiar de aș ști că voi pieri, tot nu mă voi lăsa până nu voi duce la capăt bun sarcina ce îmi iau de bunăvoia mea.

Se învoiră, și peste câteva zile și plecă, după ce puse la cale tot ce găsi că e bine să facă ca să scape cu față curată din această întreprindere. Greuceanu luă cu dânsul și pe fratele său și merse, merse cale lungă, depărtată, până ce ajunse la Faurul pământului, cu care era frate de cruce.

Acest Faur, fiind cel mai meșter de pe pământ, era și năzdrăvan. Aici se opriră și poposiră. Trei zile și trei nopți au stat închiși într-o cămară Greuceanu și Faurul pământului și se sfătuiră. Și, după ce se odihniră câteva zile și mai plănuiră ceea ce era de făcut, Greuceanu și frate-său o luară la drum. Îndată după plecarea Greuceanului, Faurul pământului se apucă și făcu chipul lui Greuceanu numai și numai din fier, apoi porunci să arză cușnița ziua și noaptea și să țină chipul acesta fără curmare în foc. Iară Greuceanu și frate-său merșeră cale lungă și mai lungă, până ce li se făcu calea cruci; aici se opriră, se așezară pe iarbă și făcură o gustărică din merindele ce mai aveau și apoi se despărțiră, după ce se îmbrățișară și plânseră ca niște copii.

Mai-nainte d-a se despărți își împărțiră câte o basma și se înțeleseră zicând: «Atunci când basmalele vor fi rupte pe margini, să mai tragă nădejde unul de altul că se vor mai întâlni; iară când basmalele vor fi rupte în mijloc, să se știe că unul din ei este pierit». Mai înfipseră și un cuțit în pământ și ziseră: «Acela din noi, care s-ar întoarce mai întâi și va găsi cuțitul ruginit, să nu mai aștepte pe celălalt, fiindcă aceasta însemnează că a murit». Apoi Greuceanu apucă la dreapta și frate-său - la stânga.

Fratele Greuceanului, umblând mai multă vreme în sec, se întoarse la locul de despărțire și, găsind cuțitul curat, se puse a-l aștepta acolo cu bucurie că văzuse soarele și luna la locul lor pe cer.

Iară Greuceanu se duse, se duse pe o potecă care-l scoase tocmai la casele zmeilor, așezate unde-și înțarcase dracul copiii. Dacă ajunse aici, Greuceanu se dete de trei ori peste cap și se făcu un porumbel. Vezi că el ascultase năzdrăvăniile ce-l învățase Faurul pământului. Făcându-se porumbel, Greuceanu zbură și se puse pe un pom care era tocmai în fața caselor. Atunci ieșind fata de zmeu cea mare și uitându-se, se întoarse repede și chemă pe mumă-sa și pe soră-sa cea mică ca să vină să vază minunea. Fata cea mai mică zise:

- Măiculiță și surioară, pasărea asta gingașă nu mi se pare ogurlie[5] pentru casa noastră. Ochii ei nu seamănă a de pasăre, ci mai mult seamănă a fi ochii lui Greuceanu cel de aur. Până acum ne-a fost și nouă! D-aici înainte numai Dumnezeu să-și facă milă de noi și d-ai noștri. Păsămite aveau zmeii cunoștință de vitejia lui Greuceanu.

Apoi intrară câteștrele zmeoaicele în casă și se puseră la sfat. Greuceanu numaidecât se dete iarăși de trei ori peste cap și se făcu o muscă și intră în cămara zmeilor. Acolo se ascunse într-o crăpătură de grindă de la tavanul casei și ascultă la sfatul lor. După ce luă în cap tot ce auzi, ieși afară și se duse pe drumul ce ducea la Codrul-Verde și acolo se ascunse sub un pod. Cum se vede treaba, din cele ce auzise știa acum că zmeii se duseseră la vânat în Codrul-Verde și aveau să se întorcă unul de cu seară, altul la miezul nopții și tartorul cel mare despre ziua.

Așteptând Greuceanu acolo, iată, măre, că zmeul cel mai mic se întorcea, și ajungând calul la marginea podului, unde sforăi o dată și sări înapoi de șapte pași. Dară zmeul, mâniindu-se, zise:

- Ah, mânca-o-ar lupii carnea calului! Pe lumea asta nu mi-e frică de nimeni, numai de Greuceanul de aur; dar și pe acela c-o lovitură îl voi culca la pământ. Greuceanu, auzind, ieși pe pod și strigă:

- Vino, zmeule viteaz, în săbii să ne tăiem sau în luptă să ne luptăm.

- Ba în luptă, că e mai dreaptă.

Se apropiară unul de altul și se luară la trântă. Aduse zmeul pe Greuceanu și-l băgă în pământ până la genunchi. Aduse și Greuceanu pe zmeu și-l băgă în pământ până la gât și-i tăie capul. Apoi, după ce aruncă leșul zmeului și al calului sub pod, se puse să se odihnească.

Când, în puterea nopții, veni și fratele cel mare al zmeului, și calul lui sări de șaptesprezece pași înapoi. El zise ca și frate-său, iar Greuceanu îi răspunse și lui ca și celui dintâi. Ieșind de sub pod, se luă la trântă și cu acest zmeu. Și unde mi-aduse, nene, zmeul pe Greuceanu și-l băgă în pământ până la brâu. Dară Greuceanu, sărind repede, unde mi-aduse și el pe zmeu o dată, mi-l trânti și-l băgă

în pământ până în gât și-i tăie capul cu paloșul. Aruncându-i și mortăciunea acestuia și-a calului său sub pod, se puse iarăși de se odihni.

Când despre zori, unde venea, mare, venea tatăl zmeilor, ca un tartor, cătrănit ce era, și când ajunse la capul podului, sări calul lui de șaptezeci și șapte de pași înapoi. Se necăji zmeul de această întâmplare, cât un lucru mare, și unde răcni:

- Ah, mâncare-ar lupii carnea calului; că pe lumea asta nu mi-e frică de nimenea, doară de Greuceanu de aur; și încă și pe acesta numai să-l iau la ochi cu săgeata și îl voi culca la pământ. Atunci, ieșind Greuceanu de sub pod, îi zise:

- Deh! zmeule viteaz, vino să ne batem; în săbii să ne tăiem, în suliți să ne lovim ori în luptă să ne luptăm. Sosi zmeul și se luară la bătaie: în săbii se bătură ce se bătură și se rupseră săbiile; în suliți se loviră ce se loviră și se rupseră sulițele; apoi se luară la luptă; se zguduiră unul pe altul de se cutremura pământul; și strânse zmeul pe Greuceanu o dată; dară acesta, băgând de seamă ce are de gând zmeul, se umflă și se încordă în vine, și nu păți nimic, apoi Greuceanu strânse o dată pe zmeu, tocmai când el nu se aștepta, de-i pârâi oasele. Așa luptă nici că s-a mai văzut. Și se luptară, și se luptară, până ce ajunse vremea la nămiezi, și osteniră. Atunci trecu pe deasupra lor un corb, carele se legăna prin văzduh și căuta la lupta lor. Și văzându-l, zmeul îi zise:

- Corbule, corbule, pasăre cernită, adu-mi tu mie un cioc de apă și-ți voi da de mâncare un voinic cu calul lui cu tot.

Zise și Greuceanu:

- Corbule, corbule, mie să-mi aduci un cioc de apă dulce, căci ți-oi da de mâncare trei leșuri de zmeu și trei de cal.

Auzind corbul aceste cuvinte, aduse lui Greuceanu un cioc de apă dulce și îi astâmpără setea; căci însetoșaseră, nevoie mare. Atunci Greuceanu mai prinse la suflet, și imputernicindu-se, unde ridică, nene, o dată pe zmeu, și trântindu-mi-l, îl băgă în pământ până în gât și-i puse piciorul pe cap, ținându-l așa. Apoi zise:

- Spune-mi, zmeule spurcat, unde ai ascuns tu soarele și luna, căci azi nu mai ai scăpare din mâna mea.

Se codea zmeul, îngâna verzi și uscate, dară Greuceanu îi mai zise:

- Spune-mi-vei ori nu, eu tot le voi găsi, și încă și capul retezați-l-voi.

Atunci zmeul tot mai nădăjduindu-se a scăpa cu viață, dacă îi va spune, zise:

- În Codrul-Verde este o culă. Acolo înăuntru sunt închise. Cheia este degetul meu cel mic de la mâna dreaptă.

Cum auzi Greuceanu unele ca acestea, îi reteză capul, apoi îi taie degetul și-l luă la sine. Dete corbului, după făgăduială, toate stârvurile, și ducându-se Greuceanu la cula din Codrul- Verde, deschise ușa cu degetul zmeului și găsi acolo soarele și luna. Luă în mâna dreaptă soarele și în cea stângă - luna, le aruncă pe cer și se bucură cu bucurie mare. Oamenii, când văzură iarăși soarele și luna pe cer, se veseliră și laudară tăria lui Greuceanu de a fi izbândit împotriva impielițaților vrăjmași ai omenirii.

Iară el, mulțumit că a scos la bun capăt slujba, o luă la drum, întorcându-se înapoi. Găsind pe frate-său la semnul de întorlocare, se îmbrățișară și, cumpărând doi cai ce mergeau ca săgeata de iute, întinseră pasul la drum ca să se întorcă la împăratul. În cale, dete peste un păr plin de pere de aur.

Fratele Greuceanului zise că ar fi bine să mai poposească puțin la umbra acestui păr, ca să mai răsuflă și caii, iară până una alta, să culeagă și câteva pere spre a-și mai momi foamea. Greuceanu, care auzise pe zmeoaice ce plănuseră, se învoi a se odihni; dară nu lăsă pe frate-său să culeagă pere, ci zise că le va culege el.

Atunci trase paloșul și lovi părul la rădăcină. Când, ce să vezi dumneata? Unde începu a curge niște sânge și venin scârbos și un glas se auzi din pom zicând:

- Mă mâncași friptă, Greucene, precum ai mâncat și pe bărbatul meu. Și nimic nu mai rămase din acel păr decât praf și cenușă; iar frate-său încremeni de mirare, neștiind ce sunt toate acestea.

După ce plecară și merșeră ce merșeră, deteră preste o grădină foarte frumoasă cu flori și cu fluturei, și cu apă limpede și rece.

Fratele Greuceanului zise:

- Să ne oprim aici nițel, frate, ca să ne mai odihnim și căișorii. Iară noi să bem nițică apă rece și să culegem flori.

- Așa să facem, frate, răspunse Greuceanu, dacă această grădină va fi sădită de mâini omenești și dacă acel izvor va fi lăsat de Dumnezeu.

Apoi, trăgând paloșul, lovi în tulpina unei flori care se părea mai frumoasă și o culcă la pământ; după aceea împunse și în fundul fântânii și a marginilor ei, dară, în loc de apă, începu a clocoti un sânge mohorât, ca și din tulpina florii, și umplu văzduhul de un miros greșos. Praf și țărână rămase și din fata cea mai mare de zmeu, căci ea se făcuse grădină și izvor, ca să învenineze pe Greuceanu și să-l omoare.

Și scăpând și de această pacoste, încălecară și plecară la drum, repede ca vântul; când, ce să vezi dumneata? Unde se luase după dânșii scorpia de mumă a zmeoaicelor cu o falcă în cer și cu alta în pământ, ca să înghiță pe Greuceanu și mai multe nu; și avea de ce să fie cătrănită și amărâtă: căci nu mai avea nici soț, nici fete, nici gineri.

Greuceanu, simțind că s-a luat după dânșii zmeoaica cea bătrână, zise frățâne-său:

- Ia te uită, frate, înapoi și spune-mi ce vezi.

- Ce să văz, frate, îi răspunse el, iată un nor vine după noi ca un vârtej.

Atunci dete bice cailor care mergeau repede ca vântul și lin ca gândul; dară Greuceanu mai zise o dată fratelui său să se uite în urmă. Acesta îi spuse că se apropia norul ca o flăcărăie. Apoi, mai făcând un vânt cailor, ajunseră la Faurul pământului. Aci, cum descălecară, se închise în făuriște. Pe urma lor iacă și zmeoaica. De-i ajungea îi prăpădea! Nici oscior nu mai rămânea din ei. Acum însă n-avea ce le mai face.

O întoarse însă la șiretlic: rugă pe Greuceanu să facă o gaură în perete, ca măcar să-l vază în față. Greuceanu se prefăcu că se înduplecă și făcu o gaură în perete. Dară Faurul pământului se aținea cu chipul lui Greuceanu cel de fier, ce arse în foc de sărea scânteii din el.

Când zmeoaica puse gura la spărtură ca să soarbă pe Greuceanu, Faurul pământului îi băgă în gură chipul de fier roșu ca focul și i-l vâri pe gât. Ea, înghiorț! înghiți și pe loc și crăpă.

Nu trecu mult, și stârvul zmeoaicei se prefăcu într-un munte de fier, și astfel scăpară și de dansa. Faurul pământului deschise ușa făuriștei, ieși afară și se veseliră trei zile și trei nopți de așa mare izbândă. El mai cu seamă era nebun de bucurie pentru muntele de fier. Atunci porunci călșilor să facă o căruță cu trei cai cu totul și cu totul de fier.

După ce fură gata, suflă asupra lor și le dete duh de viață. Luându-și ziua bună de la frate-său de cruce Faurul pământului, Greuceanu se urcă în trăsură cu frate-său cel bun, și porni la Roșu împărat, ca să-și primească răsplata.

Merse, merse, până ce li se înfurci calea. Aci se opriră și poposiră. Apoi, Greuceanu desprinse de la căruță un cal și-l dete fratelui său, ca să ducă împăratului Roșu vestea cea bună a sosirii lui Greuceanu cu izbânda săvârșită; iară el rămase mai în urmă.

Înaintând el alene, răsturnat în căruță, trecu pe lângă un diavol șchiop care le ținea calea drumeșilor ca să le facă neajunsuri. Acestuia îi fu frică să dea piept cu Greuceanu, dară, ca să nu scape nici el neatins de răutatea lui cea drăcească, îi scoase cuiul din capul osiei de d-îndărăt și-l aruncă departe în urmă. Apoi tot el zise Greuceanului:

- Măi, vericule, ți-ai pierdut cuiul, du-te de ți-l caută.

Greuceanu, sărind din căruță, își uită acolo paloșul, din greșeală. Iară când el își căuta cuiul, diavolul îi fură paloșul, apoi, așezându-se în marginea drumului, se

dete de trei ori peste cap și se schimbă într-o stană de piatră. Puse Greuceanu cuiul la capătul osiei, îl înțepeni bine, se urcă în căruță și pe ici și pe acolo drumul!

Nu băgă de seamă că paloșul îi lipsește. Ascultați acum și vă minunați, boieri dumneavoastră, de pățania bietului Greuceanu. Un mangosit de sfetnic d-al împăratului Roșu se făgăduise diavolului, dacă îl va face să ia el pe fata împăratului. Ba încă și rodul căsătoriei sale îl închinase acestui necurat. Împielitatul știa că Greuceanu, fără paloș, era și el om ca toți oamenii. Puterea lui în paloș era; fără paloș era necunoscut. Îi fură paloșul și-l dete becisnicului de sfetnic.

Acesta se înfățișă la împăratul și îi ceru fata, zicând că el este cel cu izbânda cea mare. Împăratul îl crezu, văzându-i și paloșul, și începuseră a pune la cale cele spre cununie. Pe când se pregătea la curte pentru nuntirea fiicei împăratului cu voinicul cel mincinos, ce zicea că a scos soarele și luna de la zmei, vine și fratele Greuceanului cu vestea că Greuceanu are să sosească în curând.

Sfetnicul cel palavatic[6], cum auzi de una ca aceasta, merse la împăratul și zise că acela este un amăgitor și trebuie pus la închisoare. Împăratul îl ascultă. Iar sfetnicul umbla d-a-ncâtelea, zorind să se facă mai curând nunta, cu gând că, dacă se va cununa odată cu fata împăratului, apoi poate să vină o sută de Greuceni, că n-are ce-i mai face, lucrul fiind sfârșit.

Împăratului însă nu-i prea plăcu zorul ce da sfetnicul pentru nuntă, și mai târăgăni lucrurile. Nu trecu mult, și iată că sosește și Greuceanu, și înfățișându-se la împăratul, acesta nu știa între care să aleagă. Credea că acesta să fie Greuceanu, dară nu-și putea da seama de cum paloșul lui Greuceanu se află în mâna sfetnicului.

Atunci băgă de seamă și Greuceanu că-i lipsește paloșul și tocmai acum îi veni în minte pentru ce nu văzuse el stana de piatră, decât după ce-și găsisese cuiul de la osie și se întorcea la căruță cu dânsul. Pricepu el că nu e lucru curat.

- Împărate prea luminate - zise el - toată lumea zice că ești om drept. Te rog să-mi faci și mie dreptate, mult ai așteptat, mai așteptă, rogu-te, încă puțin și vei vedea cu ochii adevărul.

Primi împăratul a mai aștepta până ce să se întoarcă Greuceanu. Acesta se puse iarăși în căruța lui cu cai și tot de fier și într-un suflet merse, până ce ajunse la stana de piatră, acolo unde necuratul îi scosese cuiul de la căruță.

- Ființă netrebnică și păgubitoare omenirii, zise el, dă-mi paloșul ce mi-ai furat, căci de nu, praful se alege de tine. Piatra nici că se clinti din loc măcar. Atunci și Greuceanu se dete de trei ori peste cap, se făcu un buzdugan cu totul și cu totul de oțel și unde începu, nene, a lovi în stană de se cutremura pământul.

De câte ori da, de atâtea ori cădea câte o zburătură de piatră. Și lovi ce lovi, până ce îi sfărâmă vârful.

Apoi deodată începu stana de piatră a tremura și a cere iertăciune. Iară buzduganul, de ce da, d-aia își întetea loviturile și dete, și dete, până ce o făcu pulbere. Când nu mai fu în picioare nimic din stana de piatră, câtă prin pulberea ce mai rămăsese și-și găsi Greuceanu paloșul ce-i furase Satana. Il luă și, fără nici o clipă de odihnă, veni și se înfățișă iarăși la împăratul.

- Sunt gata, mărite împărate, zise el, s-arăt oricui ce poate osul lui Greuceanu. Să vină acel sfetnic nerușinat, care a voit să te amăgească, spre a ne înțelege la cuvinte.

Împăratul îl chemă. Acesta, dacă veni și văzu pe Greuceanu cu sprânceana încruntată, începu să tremure și-și ceru iertăciune, spunând cum căzuse în mâinile lui paloșul lui Greuceanu. După rugăciunea lui Greuceanu, dobândi iertare și de la împăratul, dar acesta îi porunci să piară din împărăția lui. Apoi, scoase pe fratele Greuceanului de la închisoare și se făcu o nuntă d-alea împărătești și se încinse niște veselii care ținură trei săptămâini... Și eu încălecai po șa, și vă povestii dumneavoastră așa.

Notă:

- [1] Gadină - fiară sălbatică, jivină.
- [2] A poftori - a repeta.
- [3] A mâglisi - a ademeni, a îndupleca.
- [4] Cirtă - nimic.
- [5] Ogurliu - cu noroc.
- [6] Palavatic - ticălos, mișel.